

CARDINALI AI BISERICII ROMANO-CATOLICE DEȚINĂTORI DE BENEFICII ECLEZIASTICE ÎN DIECEZELE DE TRANSILVANIA, ORADEA ȘI CENAD ÎN SECOLUL AL XIV-LEA

Răzvan Mihai NEAGU*

CARDINALS OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH WHO HELD ECCLESIASTICAL BENEFITS IN THE DIOCESES OF TRANSYLVANIA, ORADEA AND CENAD IN THE 14TH CENTURY

Abstract

The cardinals have been and still are the closest collaborators of the pope. They make up the Sacred College led by a decane, who was the bishop-cardinal of Ostia and a Camerleng (Camerlengo), in charge of managing the assets. The cardinals are divided into three orders: cardinal-bishop, cardinal-priest and cardinal-deacon. The responsibilities and positions held by the cardinals evolved in time. In the Avignon age of papacy (1305-1378), 134 cardinals were created. During this period of time, the Sacred College became a government organism for the church and the cardinals held notable positions. The French popes appointed cardinals even from among their own families, especially nephews. This was the case of cardinal Guillaume of La Jugié, the nephew of pope Clement VI. The French cardinal was gratified in Hungary, by the pope, with a series of ecclesiastical benefits, even in the dioceses of Transylvania, where he held the position of archdeacon of Alba, archdeacon of Torontal, as well as canon of Oradea. All these dignities were remunerated. The cardinal found difficulties in entering the possession of his benefits, being impeded by the bishop of Transylvania. Neither was king Louis of Anjou in favour of a cardinal's holding ecclesiastical benefits in Hungary. In 1367, cardinal Guillaume of La Jugié was in Hungary on the occasion of the consecration of Dominic, the bishop of Cenad, in the position of archbishop of Calocsa. Another French cardinal, who held the position of provost of the cathedral chapter of Oradea, was Bertrand de Déaulx. During Western Schism, cardinal Philippe of Alençon occupied the position of provost of the cathedral chapter of Oradea between 1395-1397.

Keywords: cardinal, papacy, beneficial policy, Transylvania, Oradea, Cenad, ecclesiastical benefits.

Cine sunt cardinalii?

Termenul cardinal desemnează o demnitate ecleziastică superioară a ierarhiei Bisericii Catolice. Originea cardinalilor se află în grupul celor 25 de preoți ai bisericilor parohiale titulare din Roma, în cei 7 apoi 14 diaconi regionali, a celor 6 diaconi palatini și a celor 7 (din secolul al XII-lea 6) episcopi suburbicari ai Cetății Eterne (de Ostia, Albano, Porto, Silva Candida, Palestrina, Sabina și Tusculum)¹. Aceștia constituiau un corp distinct și erau principalii colaboratori și consilieri ai papei, în calitatea sa de episcop al Romei.

* Colegiul Tehnic Turda (doctor în istorie), neagurazvan10@yahoo.com.

¹ Șerban Turcuș, *Vademecum la Sfântul Scaun*, Ed. Academiei Române, București, 2007, p. 103; Walter Ullman, *A Short History of the Papacy in the Middle Ages*, London, 1972, p. 136.

Cardinalii sunt împărțiți în trei ordine: cardinali-episcopi, cardinali-preoți și cardinali-diaconi. Un cleric este creat cardinal de către papă în cadrul Consistoriului. Cardinalii sunt atestați la Roma începând cu secolul al VI-lea². Atribuțiile și funcțiile îndeplinite de cardinali au evoluat de-a lungul Evului Mediu, ei devenind personaje cheie ale Bisericii Romane, atât din punct de vedere bisericesc, cât și al sarcinilor de natură laică. Astfel, cardinalii-episcopi îndeplineau săptămânal o serie de funcțiuni liturgice în biserica San Giovanni in Laterano, cardinalii-preoți erau parohii celor 25 de biserici romane aflate în interiorul zidurilor orașului, în timp ce cardinalii-diaconi se ocupau mai ales cu asistența pelerinilor, aprovizionarea cu hrană, dar aveau și sarcini liturgice în complexul de la Lateran³.

Creștinătatea occidentală a secolului al XI-lea a fost marcată de așa-numita reformă gregoriană, care și-a propus se elimine influența laicilor din afacerile interne ale bisericii, precum și de constituirea monarhiei pontificale. Din anul 1059, potrivit bulei papale *In nomine Domini* emisă la 13 aprilie de Nicolae al II-lea, cardinalii-episcopi devin electorii exclusivi ai papei, sustrăgând astfel alegerea suveranului pontif din mâna laicului⁴.

Din anul 1150 cardinalii alcătuiesc un colegiu (Sacru Colegiu), condus de un decan, care era episcopul suburbicar de Ostia, și un Camerleng (Camerlengo), care administra bunurile. Din acest punct de vedere se constată o similitudine între organizarea Colegiului cardinalilor și cea a unui capitol catedral. O nouă reformă a atribuțiilor cardinalilor a avut loc la Conciliul Lateran III (1179), prezidat de Alexandru al III-lea⁵. Potrivit decretului conciliar *Licet de vitanda*, alegerea papei trebuie efectuată de către toți cardinalii indiferent de ordin, cu majoritate de două treimi⁶.

Conform ecleziologiei romane, cardinalii sunt intim legați de papă. Astfel, în lucrarea *De consideratione*, Bernard de Clairvaux descrie intimitatea instituțională dintre papă și cardinali în termeni medicali de sănătate și boală. Cardinalii sunt numiți *collaterales* și *coadiutores*, care nu îl părăsesc niciodată pe papă, fiind intimitii săi. Prin urmare, dacă ei sunt sănătoși, atunci papa este primul care profită de pe urma abilităților acestora, iar dacă acești intimi papali ar suferi, ar fi bolnavi, pontiful ar fi primul afectat⁷. Otto de Freising, în lucrarea sa *Gesta Friderici I imperatoris*, îi consideră pe cardinali cei mai înalți membri ai bisericii (*summa membra*), care nu trebuie să se detașeze de capul acesteia, care este papa. Otto folosește metafora corporală folosind cuvântul membru (*membrum*), care îi descrie pe cardinali în relație mai ales cu papa, împreună cu care alcătuiesc un corp. Inocențiu al III-lea îi descria la 1198 pe cardinali ca *membra corporis nostri*, care împreună cu suveranul pontif sunt un singur corp în Iisus Christos⁸. Cei mai mulți canoniști medievali folosesc pentru a-i caracteriza pe cardinali sintagma *pars corporis pape*, sub influența Codului lui Iustinian în care se afirma că senatorii romani sunt părți ale corpului împăratului. În acest mod cardinalii sunt senatul bisericii, o instituție romană, fiind preluată și transplantată la nivel bisericesc. Hostiensis⁹ aduce o nouă interpretare a rolului cardinalilor afirmând că ei sunt pentru papă ceea ce sunt organele interne pentru corpul uman¹⁰. În secolul al XV-lea, papa Eugeniu al IV-lea afirma

² Walter Ullman, *op. cit.*, p. 136.

³ *Ibidem*, p. 137.

⁴ Giovanni Filoramo, *Istoria religiilor*, vol. II *Iudaismul și creștinismul*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 270; P. G. Maxwell-Stuart, *Cronica papilor. Domniile papale de la Sf. Petru până în prezent*, Ed. Rao, București, 2006, p. 86; Paul Poupard, *Papa*, Ed. Corint, București, 2001, p. 51; John W. O'Malley, S.J., *A History of the Popes: From Peter to the present*, Plymouth, 2010, p. 92-93.

⁵ Paul Poupard, *op. cit.*, p. 52.

⁶ Michel Mollat du Jourdin, André Vauchez, *Storia del Cristianesimo. Religione, politica, cultura* vol. 5 *Apogeo del papato ed espansione della cristianità (1054-1271)*, Borla, Citta Nova, 1997, p. 231.

⁷ Agostino Paravicini-Bagliani, *The Pope's Body*, The University of Chicago Press, Chicago, 2000, p. 63.

⁸ *Ibidem*, p. 64.

⁹ Henric de Segusio (cca. 1200-1271), originar din regiunea Piemont. A fost unul dintre cei mai importanți canoniști ai Evului Mediu, profesor de drept canonic la universitățile din Bologna și Paris. În 1262, papa Urban IV îl creează cardinal-episcop de Ostia, de unde își va lua și numele. Din opera sa canonică amintim: *Lectura in Decretales Gregorii IX*, *Summa Supertitulis Decretarium* și *Lectura in Decretales Innocentii IV* (n.a).

¹⁰ Agostino Paravicini-Bagliani, *op. cit.*, p. 64.

într-o epistolă adresată arhiepiscopului de Canterbury, Henric Chichele, despre cardinali că ei sunt ajutoarele și frații papei, părți și membre adiacente ale corpului său¹¹.

Cardinalii în epoca papilor de la Avignon.

Între 1305-1378 papii francezi au creat 134 de cardinali¹². În epoca papilor de la Avignon, Sacrul Colegiu devine un organ de guvernare al bisericii, cardinalii având funcții importante la Curia apostolică precum vicecancelar, notar, mare penitențiar, judecător etc. La acestea se adăugau diverse misiuni încredințate de papă, precum cea de legat apostolic sau rector al provinciilor statului pontifical din Italia. Din punct de vedere etnic, în vremea papilor de la Avignon, Sacrul Colegiu a fost categoric dominat de cardinalii francezi. Astfel, din cei 134 de cardinali creați de papii de la Avignon, 95 erau originari din sudul Franței, iar 17 din nordul Franței, față de 14 italieni, 3 castilieni, câte doi aragonezi și englezi¹³. Nu s-au înregistrat niciun german, scoțian sau scandinav, fapt cu grave consecințe ulterioare mai ales în vremea Reformei religioase. În cadrul Sacrului Colegiu, în epoca avignoneză au intrat mulți reprezentanți ai familiilor nobiliare franceze, iar dintre aceștia îi amintim pe cardinalii: Jean Raymond, fiul contelui de Comminges, Hélié Talleyrand, fiul contelui de Périgord, Guy de Boulogne, fiul contelui de Boulogne, și Robert de Geneva (ulterior antipapa Clement al VII-lea), fiul contelui Amedeo al III-lea¹⁴. Cei care erau creați cardinali de papii francezi au fost în cea mai mare parte clerici seculari (91), dar au existat inclusiv călugări benedictini (17) și franciscani și dominicani (câte 8)¹⁵. Cardinalii creați de papii francezi au fost persoane instruite, jumătate din ei (66) având pregătire universitară în drept canonic sau teologie.

Nepotismul a fost un fenomen care a afectat într-o măsură ridicată Sacrul Colegiu, dar numirile rudelor în posturi cheie nu au fost o trăsătură specifică numai papilor, ci o modă a epocii medievale, în care legăturile de sânge jucau un rol deosebit în societate¹⁶. Astfel, Ioan al XXII-lea și-a creat 5 rude cardinali, Clement al VI-lea 8, Inocențiu al VI-lea 3, Urban al V-lea 1, iar Grigore al XI-lea 4¹⁷. Cardinalii epocii de la Avignon și-au ajutat rudele să urce pe scara socială, intervenind pentru aceasta la papă, la curțile regale, mai ales la cea franceză, sau orchestrând diverse alianțe matrimoniale. Cardinalatul presupunea venituri considerabile, purtătorii pălăriilor roșii fiind capabili de a întreține adevărate curți princiare cu personal domestic, notari, scribi, capelani, secretari etc. Veniturile fixe ale cardinalilor proveneau jumătate din *census*-ul plătit de vasalii Sfântului Scaun, pe care papa îl împărțea cu Sacrul Colegiu, și jumătate din taxa numită *servitia communia*, care trebuia achitată de episcopi și abați¹⁸. Cardinalii dețineau numeroase beneficii ecleziastice majore sau minore, de unde încasau diverse sume. Pentru a exemplifica această situație ne vom referi la cazul cardinalului Pierre Roger, devenit ulterior papa Clement al VI-lea (1342-1352). Acesta a fost creat cardinal în 1338, fiind obligat să renunțe la toate funcțiile ecleziastice deținute anterior. Pentru a-i asigura în continuare sursele de venit, papa Benedict al XII-lea i-a acordat cardinalului Pierre Roger următoarele beneficii ecleziastice: un canonicat și postul de cantor al capitlului din Bordeaux, un canonicat și arhidiaconatul de Vallespir (dieceza Elne din Pirineii Orientali), un canonicat și arhidiaconatul de Bruxelles (dieceza Cambrai), un canonicat și postul de custode la Laon, un canonicat la Tournai. În ultimele două posturi a primit

¹¹ *Ibidem*, p. 65.

¹² Jean Favier, *Les Papes d'Avignon*, Fayard, Paris, 2006, p. 155.

¹³ *Ibidem*, p. 158.

¹⁴ *Ibidem*, p. 159.

¹⁵ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶ Pentru a exemplifica această situație, vom arăta componența Consiliului regilor Franței. Astfel, în epoca lui Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314), Consiliul era dominat de fratele regelui, Carol de Valois, fratele vitreg, Ludovic d'Evreux, precum și de către fiii săi, viitorii regi ai Franței, Ludovic al X-lea, Filip al V-lea și Carol al IV-lea. Această particularitate a fost conservată pe toată durata secolului al XIV-lea. În vremea lui Carol al V-lea (1364-1380), Consiliul regal era compus din cei trei frați ai regelui, ducii Ludovic de Anjou, Jean de Berry, Filip de Bourgogne și cumnatul său, Ludovic al II-lea de Bourbon.

¹⁷ Jean Favier, *op. cit.*, p. 168.

¹⁸ *Ibidem*, p. 176.

câte o prebendă dublă. De asemenea, viitorul papă mai deținea postul de arhidiacon de Ghent, canonic și arhidiacon de Vexin (dieceza Rouen), prior de Sainte Livrade (dieceza Agen)¹⁹. În legătură cu beneficiile ecleziastice deținute, orice cardinal primea dispensă pentru situația de cumul, dar și pentru a nu rezida efectiv în acele beneficii, chiar dacă ele implicau grija sufletelor (*cura animarum*). Cardinalul colecta veniturile din respectivele beneficii prin intermediul unor procuratori. Aceste chestiuni s-au transformat în epoca avignoneză într-un adevărat sistem, care a afectat într-o măsură mai mică și diecezele de Transilvania, Oradea și Cenad. Amploarea scăzută a fenomenului în estul Ungariei s-a datorat distanței apreciabile față de Avignon, dar și resurselor destul de limitate ale diecezelor de aici. Cu toate acestea, diecezele de Transilvania, Oradea și Cenad au fost integrate în acest mecanism, iar trei cardinali, toți de origine franceză, au deținut beneficii ecleziastice în cadrul episcopioilor de aici, în secolul al XIV-lea.

Cardinalii francezi care au deținut beneficii ecleziastice în diecezele Transilvania, Oradea și Cenad.

Primul cardinal asupra căruia ne vom concentra analiza a fost Guillaume de La Jugié. El s-a născut la o dată neprecizată între 1317-1318 la Eyrein, lângă Rosiers-d'Engletons, dieceza Tulle, fiind fiul lui Jacques de La Jugié și al Guillaumette Rogier, sora papei Clement al VI-lea. Așadar, Guillaume era nepotul suveranului pontif. A avut un frate, Pierre de La Jugié, care s-a alăturat ordinului de la Cluny, fiind și el creat cardinal în 1375 de către papa Grigore al XI-lea. Revenind la Guillaume, se știe că acesta a studiat dreptul canonic la o universitate europeană, iar ulterior s-a consacrat vieții religioase. La 22 septembrie 1332 a fost numit canonic la Rouen, devenind ulterior arhidiacon de Paris. A fost creat cardinal în consistoriul din 20 septembrie 1342 de către unchiul său, Clement al VI-lea, primind titlul de cardinal-diacon al bisericii Santa Maria in Cosmedin din Roma²⁰. A îndeplinit mai multe misiuni diplomatice papale, în 1350 împreună cu cardinalul Guy de Boulogne, ambii desemnați legați papali în regatul napoletan, a mediat reconcilierea dintre regele Ludovic I de Anjou al Ungariei și regina Ioana a Neapolelui. Cardinalul Guillaume de La Jugié a participat la conclavul din 1352, care l-a ales papă pe Inocențiu al VI-lea. Acesta l-a desemnat în 1355 legat papal în Peninsula Iberică pentru a restaura pacea între regatele Castiliei și Aragonului. În 1362 a luat parte la conclavul care l-a ales papă pe Urban al V-lea, în timpul căruia Guillaume a devenit arhipreot al bazilicii San Pietro din Roma. La 1368 a fost consacrat preot, primind un nou titlu, cel de cardinal-preot al bisericii San Clemente din Roma, devenind și protector al ordinului franciscan. Cardinalul Guillaume de La Jugié a participat la un nou conclav, cel din 1370, în urma căruia a fost ales papă Grigore al XI-lea, o altă rudă de-a sa. A murit la 28 aprilie 1374 la Avignon, fiind înmormântat în biserica Chaise Dieu din orașul de pe Ron²¹.

Primele contacte ale cardinalului cu dieceza de Transilvania datează din 1343, când a fost numit de papă arhidiacon de Alba Iulia, post care presupunea și un canonicat în capitlul catedral transilvan²². Se pare că la început cardinalul nu a agreat donația unchiului său. Astfel, la 21 octombrie 1343 papa Clement al VI-lea aproba un schimb de demnități între cardinal și Ștefan, canonic și lector al bisericii de Bács²³. Schimbul intervenit între cei doi demnitari bisericești avea la bază *ex certis causis rationabilibus*.

¹⁹ John E. Wrigley, *Clement VI before his pontificate: The early life of Pierre Roger, 1290/91- 1342* în „The Catholic Historical Review”, vol. 56, no. 3, 1970, p. 469-470.

²⁰ Konrad Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Sumorum Pontificum*, S.R.E. *Cardinalium Ecclesiarum Antistitum Series Ab Anno 1198 Usque Ad Annum 1431 Perducta E Documentis Tabularii Praesertim Vaticanis Collecta, Digesta, Edita Per Conradum Eubel, Monasterii Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae*, 1913, p. 18.

²¹ François Du Chesne, *Histoire de tous les cardinaux François*, vol. I, Paris, 1660, p. 513-514; Gaetano Moroni, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, vol. XXXI, Venezia, 1845, p. 137-138.

²² Bossányi Árpád, *Regesta Supplicationum. A Pápai Kérvénykönyvek Magyar Vonatkozású Okmányai Avignoni Korszak*, I. Kötet, VI. Kelemen Pápa 1342-1352, Stephaneum Nyomda, Budapest, 1916, p. 292, 294.

²³ *Documente privind istoria României*, veacul XIV, seria C Transilvania, vol. IV (1341-1350), Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p. 158 (în continuare DIR C, XIV, IV).

Cardinalul primea canonicatul și lectoratul bisericii din Bács, dar și dispensa papală pentru faptul că aceste demnități erau grevate de păstorirea sufletelor și pentru cumulul unor astfel de funcții. Se pare că nepotul papei se afla în relație cu diverse personaje influente din Transilvania. Ne bazăm această afirmație pe faptul că la o dată necunoscută, între 1345-1346, Guillaume de La Jugié a cerut și a obținut de la papă ca Toma, voievodul Transilvaniei, și soția sa să-și aleagă un duhovnic, care să le acorde deplina iertare de păcate pe patul morții²⁴. Cererea cardinalului pentru înaltul demnitar ne duce cu gândul la o apropiere între cele două personaje.

Cardinalul avea în Ungaria un împluternicit, care îi colecta și trimitea veniturile obținute de pe urma beneficiilor. Acesta a fost Toma, prepozitul bisericii Sf. Laurențiu din Hay, pentru care cardinalul a solicitat și primit de la papă o demnitate în biserica Transilvaniei la 10 ianuarie 1345²⁵. Preocuparea lui Clement al VI-lea pentru bunăstarea nepotului său a fost constantă. La 23 septembrie 1345 papa i-a îngăduit să schimbe arhidiaconatul de Alba cu lectoratul bisericii de Bács. În actul menționat papa oferea motivul pentru care și-a dat acordul pentru efectuarea schimbului: a dorit să intervină în ajutorul nepotului său, ale cărui venituri nu sunt îndeustulătoare pentru a face față cheltuielilor legate de demnitatea la care fusese avansat. Clement al VI-lea a aprobat din nou schimbul (cardinalul devenind lector de Bács, iar Ștefan, arhidiacon de Alba), dar îi îngăduia nepotului său ca veniturile rezultate de pe urma deținerii de beneficii în arhidiecezele de Esztergom, Kalocsa și Gniezno să nu depășească 500 de mărci de argint²⁶. Cu toate acestea, în finalul actului papal, Clement al VI-lea făcea considerații cel puțin binevoitoare la adresa nepotului său: *voind noi să ne îngrijim ca această mărinimie a ta să nu ți se întoarcă spre pagubă, îți îngăduim, prin cuprinsul celor de față, din îndemnul nostru, nu la stăruința ta sau la cererea altuia ce ne-ar fi fost înaintată pentru tine, ci numai din dărnicia noastră, ca zisul arhidiaconat să nu fie nicidecum socotit în sus-amintita sumă, până la care ți-am încuviințat, după cum s-a arătat mai sus, să fii înzestrat din beneficiile bisericesti ale acelor arhiepiscopii, și să nu ți se poată socoti nici primirea sus-zisului <arhidiaconat> și numirea în acesta, pentru ca milostivirea, ce ți-am făcut-o cu privire la beneficiile bisericesti din acele arhiepiscopii până la împlinirea pomenitei sume, să-și capete urmarea ei deplină, întreagă și cuvenită, fără <a se socoti> zisul arhidiaconat²⁷.*

Bunăvoința papei față de nepotul său a fost din nou demonstrată, printr-un act emis la 25 septembrie 1345 din care aflăm că Guillaume de La Jugié deținea încă două demnități în diecezele Cenad și Oradea: oficiul de arhidiacon de Torontal (dieceza de Cenad) și un canonicat la Oradea. Prin intermediul acestui din urmă act, papa îi reconfirma cardinalului posesiunea asupra ambelor demnități ecleziastice. Din acest document se desprinde faptul că, la o dată neprecizată, papa i-a retras în cadrul consistoriului cele două demnități, dar această decizie a rămas necunoscută cardinalului, astfel că împluterniciții săi au intrat în posesia arhidiaconatului de Torontal și a canonicatului de la Oradea. Cu toate acestea, respectivii împluterniciți au fost alungați timp de șase luni din ordinul regelui Ungariei, înainte de retragerea acelor beneficii în consistoriu, deși acele beneficii erau libere, astfel că nu s-a încasat venitul aferent acestora. Clement al VI-lea reconfirmă hărăzirea celor două posturi ecleziastice cardinalului, scutindu-l de obligații²⁸.

În legătură cu schimbul de demnități ecleziastice mai sus amintit, cardinalul s-a răzgândit, la 20 octombrie 1345 cerea și obținea de la papă anularea acestuia. Guillaume a afirmat că atunci când a făcut schimbul nu a știut că a primit și arhidiaconatul de Sirmium, care aparținea de aceeași biserică de Bács, pe care oricum nu putea să-l ocupe nefiind îngăduit să dețină două slujbe în aceeași biserică. În consecință, cardinalul a

²⁴ *Ibidem*, p. 221.

²⁵ *Ibidem*, p. 222.

²⁶ *Ibidem*, p. 254.

²⁷ *Ibidem*, p. 255.

²⁸ *Ibidem*, p. 255-256.

cerut anularea schimbului și permisiunea de a păstra arhidiaconatul de Alba, în a cărei stăpânire efectivă nu a intrat, din cauza episcopului Andrei al Transilvaniei, care s-a opus acestui lucru. Episcopul Andrei a dus o politică de forță în timpul păstoririi sale de la Alba Iulia, opunându-se oricăror ingerințe în dieceza sa, atât cele papale, cât și cele regale. Cât despre cel cu care a făcut inițial schimbul, Ștefan, el a fost numit prepozit de Buda²⁹.

Personaj al anturajului papal, cardinalul nu a ezitat să intervină pentru a-și pune oamenii credincioși în posesia unor oficii ecleziastice. Aceasta erau, de cele mai multe ori, răsplata pentru diferite servicii prestate de respectivele personaje. Influența de care se bucurau la curia de la Avignon i-a permis cardinalului să solicite canonicate pentru apropiați. La 6 iunie 1352, papa Clement al VI-lea acordă lui Ioan de Scherffenbergh, capelan al regelui, un canonicat, o prebendă și arhidiaconatul de Arad (dieceza de Cenad)³⁰. La 27 iunie 1353, cardinalul a intervenit pe lângă papă, care dăruia arhidiaconatul de Arad lui Ioan Pelvos, capelanul și împuternicitul său în Ungaria³¹. Menționăm că arhidiaconatul de Arad a fost declarat vacant, deoarece Ioan de Scherffenbergh a fost numit canonic și prepozit la Győr.

Revenind la beneficiile cardinalului francez, punerea lui Guillaume de La Jugié în posesia arhidiaconatului de Alba s-a făcut extrem de dificil. Acest lucru este dovedit de un document din 6 octombrie 1353 prin care papa Inocențiu al VI-lea îi cerea regelui Ludovic de Anjou să-l sprijine pe cardinal pentru a intra în stăpânirea respectivului oficiu ecleziastic, deoarece este împiedicat de episcopul Andrei și de către fostul canonic custode al capitolului catedral, Toma³².

Cardinalul Guillaume s-a preocupat îndeaproape și în mod constant de împuternicirii săi din Ungaria, intervenind la papă pentru a li se acorda diverse beneficii ecleziastice. Astfel, la 12 noiembrie 1359, cardinalul obținea de la Inocențiu al VI-lea pentru preotul Toma Darabous, *vicarul său din părțile Ungariei*, o slujbă de canonic și o prebendă în cadrul capitolului catedral din Cenad³³. La 28 iulie 1360, capelanului cardinalului, Conrad Sculeti, arhidiacon de Nitra, i s-a rezervat de către papă un canonicat și o prebendă în cadrul capitolului colegial al bisericii Sf. Martin din Zips³⁴.

Raporturile dintre regele Ludovic de Anjou și cardinalul francez s-au îmbunătățit, după cum o dovedește un document din 29 iulie 1360, când monarhul angevin a intervenit personal pe lângă papa Inocențiu al VI-lea pentru împuternicitul cardinalului, Petru de Monasterio, preot din Limoux, care a primit conform dorinței regale un canonicat și o prebendă în cadrul bisericii din Eger³⁵.

Strângerea veniturilor beneficiilor transilvănene ale cardinalului a constituit o preocupare constantă a acestuia, după cum o dovedește documentul din 1 iulie 1364, prin care papa Urban al V-lea i-a îndemnat pe Ludovic de Anjou și pe Dionisie, voievodul Transilvaniei, să-i ajute pe împuternicirii cardinalului, trimiși în Ungaria pentru a recupera și administra unele beneficii ale acestuia³⁶.

Interesant este faptul că ilustrul personaj ecleziastic a fost în Ungaria în vara anului 1367, dar nu există date care să ateste o posibilă prezență a lui în Transilvania. Primirea făcută de rege cardinalului nu a fost conformă rangului acestuia, astfel că la 9 iulie 1367 papa Urban al V-lea se plângea lui Ludovic de Anjou în legătură cu întâmpinarea nu prea călduroasă făcută de monarh cardinalului sosit în Ungaria pentru a-l sfinți pe episcopul

²⁹ *Ibidem*, p. 268.

³⁰ Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 286; *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. X (1351-1355), Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, p. 137.

³¹ *Ibidem*, p. 221.

³² *Ibidem*, p. 234.

³³ *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. XI (1356-1360), Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, p. 428.

³⁴ *Ibidem*, p. 525.

³⁵ *Ibidem*, p. 526.

³⁶ *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. XII (1361-1365), Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985, p. 28.

Dominic de Cenad, ca arhiepiscop de Kalocsa³⁷. Din această mențiune papală reiese clar reticența cu care a fost primit cardinalul, fapt care denotă atitudinea ostilă a regelui față de reprezentantul papal.

Cardinalul Guillaume de La Jugié și-a conservat poziția influentă la curia avignoneză, intervenind constant pe lângă pontifi pentru a-și gratula apropiații și colaboratorii cu beneficii. Astfel, în 1372 Ladislau al lui Petru, arhidiacon de Ugocea, împuternicitul său în biserica Transilvaniei, primește de la papa Grigore al XI-lea, în urma intervenției cardinalului, o demnitate prerogativă sau slujbă, legată de păstoria sufletelor sau fără această grijă ..., cu toate drepturile și cele ce țin de ele, în arhidieceza de Kalocsa, poruncindu-i arhiepiscopului Ștefan al VI-lea să-l introducă, dar numai după ce va renunța la arhidiaconatul de Ugocea³⁸. Apropiații cardinalului au beneficiat de influența acestuia chiar și după moartea sa. La 18 septembrie 1374 (cardinalul era mort din 28 aprilie), Grigore al XI-lea îi hărăzește lui Ioan de Lusseneto un canonicat, o prebendă și demnitatea de cantor în biserica Transilvaniei, alături de un canonicat, o prebendă și postul de arhidiacon de Szeged din arhidieceza de Kalocsa, deoarece timp de peste șapte ani l-a slujit cu credință pe cardinalul francez³⁹.

Pe lângă beneficiile ecleziastice din diecezele de Transilvania, Oradea și Cenad, cardinalul Guillaume de La Jugié a mai deținut și alte beneficii importante în Ungaria, conferite de unchiul său papa Clement al VI-lea. Reconstituirea beneficiilor ungare ale cardinalului este dificilă, însă ea se poate face pe baza informațiilor documentare oferite de supliciile adresate pontifului francez. Astfel, la 21 octombrie 1343, cardinalul este amintit într-un document ca deținând lectoratul bisericii din Kalocsa⁴⁰, funcție în care mai este amintit în 1345 și 1350⁴¹. Cel mai important post într-un capitol catedral de pe teritoriul Ungariei medievale era cel de prepozit. Într-un document din 9 octombrie 1345, prin care Ladislau, prepozitul bisericii Sf. Duh din Časma, și Ioan, arhidiacon de Osijek, cer papei dreptul de pelerinaj pentru catedrala din Pécs, cardinalul Guillaume de La Jugié este menționat ca prepozit al acestui capitol catedral (*Et cum in eadem ecclesia dominus Guillelmus tituli sancte Marie in Cosmedin diaconus cardinalis prepositus et canonicus prebendarius existat*⁴²). La 20 octombrie 1345, nepotul papal era menționat ca arhidiacon de Sirmium din dieceza omonimă, sufragana a celei de Kalocsa⁴³. Cardinalul Guillaume de La Jugié a avut o predilecție pentru beneficiile din Ungaria, râvnind la demnități importante. La 4 iunie 1350, cardinalul cerea papei să-l numească în importantul post de prepozit al capitolului catedral din Esztergom⁴⁴. Clement al VI-lea a îndeplinit cererea nepotului său și a aprobat-o, confirmând decizia la 3 mai 1352⁴⁵. Pentru a intra în posesia acestei prepozituri, cea mai importantă din Ungaria, cardinalul trebuia să renunțe la toate celelalte beneficii ecleziastice deținute în regatul angevin. Aceste două documente înșiră telegrafic beneficiile cardinalului, noi le vom preciza doar pe cele pe care nu le-am enunțat până acum: lector de Bács, cantor de Vác, cantor de Nitra și canonic de Zagreb.

Beneficiile acestui cardinal demonstrează vastitatea politicii beneficiale promovată de papalitatea avignoneză, pontifii francezi nu aveau rezerve în a-și gratifica rudele cu diferite beneficii ecleziastice în cele mai îndepărtate dieceze ale lumii creștine, chiar dacă nu rezidau permanent acolo. Strângerea roadelor financiare ale beneficiilor

³⁷ *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. XIII (1366-1370), Ed. Academiei Române, București, 1994, p. 411.

³⁸ *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. XIV (1371-1375), Ed. Academiei Române, București, 2002, p. 266.

³⁹ *Ibidem*, p. 485. Același personaj a fost numit la 5 aprilie 1376, tot de către papă, arhidiacon de Ozd cf. *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. XV (1376-1380), Ed. Academiei Române, București, 2006, p. 28.

⁴⁰ Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 33.

⁴¹ *Ibidem*, p. 133, 215.

⁴² *Ibidem*, p. 118.

⁴³ *Ibidem*, p. 133.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 215.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 236.

ecleziastice a întâmpinat opoziția clerului local, cum a fost a episcopului de Transilvania sau chiar a regelui Ungariei, care își vedeau interesele periclitate și autoritatea subminată de ingerința papală. Cardinalul francez Guillaume de La Jugie, nepotul papei Clement al VI-lea, a murit la Avignon la 28 aprilie 1374, fiind îngropat la abația Chaise-Dieu⁴⁶.

În cadrul diecezei de Oradea, în timpul papilor de la Avignon, un cardinal al Bisericii Romane, Bertrand de Déaulx a deținut oficiul de prepozit al capitlului catedral. Bertrand de Deaux a fost un personaj influent la curia papală din Avignon. El s-a născut la o dată necunoscută, la Blauzac, în dieceza de Uzès, și se știe despre el că a urmat cursuri universitare în domeniul juridic. Primul oficiu ecleziastic important pe care l-a deținut a fost cel de prepozit de Embrun (1319). Datorită meritelor sale din domeniul juridic, în anul 1322 ajunge în anturajul papal de la Avignon, fiind numit auditor al palatului apostolic. La 26 august 1323, a fost ales episcop de Embrun. Ulterior, a fost trimis în Italia (1333), ca adjunct al cardinalului Bertrand du Pouget, iar în 1355 a fost numit legat apostolic în provincia papală Patrimoniul Sfântului Petru. În decembrie 1335, Bertrand de Déaulx a intrat în orașul Roma, unde a emis o serie de documente constituționale, care au servit mai apoi cardinalului spaniol Gil Álvarez de Albornoz în redactarea constituțiilor egidiene. A fost creat cardinal de către papa Benedict al XII-lea în consistoriul din 18 decembrie 1338 cu titlul de cardinal-preot al bisericii San Marco din Roma. Din 1340 a fost vicecancelar al Bisericii Romane. Bertrand de Déaulx a îndeplinit de mai multe ori funcția de legat apostolic, pentru prima dată în Catalonia (1344), iar apoi în Sicilia (1346). A fost numit vicar general în Italia, unde a avut ca sarcină rezolvarea problemelor generate de revolta lui Cola da Rienzo. La 4 noiembrie 1348 optează pentru titlul de cardinal-episcop de Sabina. Cardinalul Bertrand a participat la conclavul din 1352, care l-a ales papă pe Inocențiu al VI-lea. A murit la 21 octombrie 1355 la Avignon, fiind îngropat în biserica Saint Didier, pe care a fondat-o⁴⁷.

Acest cardinal a ocupat pentru o perioadă oficiul de prepozit al capitlului catedral din Oradea. La 7 decembrie 1345, episcopul Dumitru de Oradea a obținut de la papa Clement al VI-lea numirea în importanta demnitate de prepozit al bisericii catedrale orădene, a lui Filip, fiul lui Boda de Tărcăia⁴⁸ (jud. Bihor). La momentul numirii, Filip îndeplinea demnitatea de cantor, la care era dispus să renunțe. Interesant este faptul că documentul papal de numire al lui Filip se afirmă că prepozitura bisericii de Oradea era liberă, prin renunțarea lui Bertrand, cardinal-preot al bisericii San Marco din Roma. Deși nu avem bula papală de numire a acestuia în importanta demnitate din dieceza orădeană, reiese foarte clar că un cardinal al Bisericii Romane a deținut acest oficiu⁴⁹. Legăturile sale cu dieceza de Oradea debutează la 15 septembrie 1339, când într-un document emis de capitlul orădean, ce adevărea faptul că Ladislau, comitele secuilor și comite de Cenad, Bistrița și Mediaș, împreună cu fiii săi, au donat capitlului din Alba Iulia moșia Cuci din comitatul Alba, în lista demnitarilor capitulari apărând numele cardinalului, ocupând oficiul de prepozit⁵⁰. Nu deținem informații despre o posibilă venire a cardinalului la Oradea, dar este cert faptul că atât capitlul, cât și episcopul orădean, doreau să-i atragă bunăvoința. Astfel, la 16 iunie 1345, capitlul și episcopul de Oradea cer și obțin de la papa Clement al VI-lea îngăduința de a-i plăti cardinalului, suma de 450 de florini pe an, pentru ocrotirea care le-o arată. Banii provin din veniturile episcopale. Motivația acestei generoase plăți este arătată în documentul mai sus amintit: faptul că înaltul prelat a apărut și apără la curia papală drepturile episcopiei de Oradea⁵¹. Episcopii de Oradea erau conștienți de poziția importantă ocupată de cardinal în cadrul ierarhiei pontificale, dorind menținerea legăturilor cu înaltul prelat. La 7 decembrie 1345, Dumitru, episcop

⁴⁶ François Du Chesne, *op. cit.*, p. 514.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 477-479.

⁴⁸ Bossányi Árpád, *Regesta Supplicationum. A Pápai Kérvénykönyvek Magyar Vonatkozású Okmányai Avignoni Korszak*, I. Kötet, VI. Kelemen Pápa 1342-1352, Stephaneum Nyomda, Budapest, 1916, p. 303.

⁴⁹ DIR C, XIV, IV, p. 276-277.

⁵⁰ *Documente privind istoria României*, seria C Transilvania, veacul XIV, vol. III (1331-1340), Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 512.

⁵¹ DIR C, XIV, IV, p. 244.

ales de Oradea, cerea și primea îngăduința de la papă ca el și urmașii săi (episcopi) să plătească lui Bertrand, cardinal-preot al bisericii San Marco din Roma, o retribuție viageră de 450 de florini anual, pentru apărarea drepturilor episcopiei la Avignon⁵². Oficiul de prepozit presupunea și un canonicat în cadrul capitlului catedral. Canonicatul de la Oradea al cardinalului Bertrand a fost acordat la 7 decembrie 1345 de Clement al VI-lea lui Iacob, zis Nobilul, canonic de Buda. Menționăm că acest canonicat a rămas liber în urma renunțării cardinalului Bertrand⁵³. Așadar, cardinalul Bertrand a fost canonic de Oradea și prepozit al capitlului catedral, fiind singurul caz de acest fel din perioada papilor de la Avignon.

În timpul Marii Schisme a Occidentului a mai existat un caz în care un cardinal a deținut, pentru scurt timp, oficiul de prepozit de Oradea. Este vorba despre cardinalul Philippe d'Alençon de Valois, prepozit al capitlului catedral de la Oradea între 1395-1397⁵⁴. Acesta a fost un personaj interesant al epocii sale. S-a născut în 1338 pe teritoriul diecezei Meaux din Franța, fiind fiul lui Carol al II-lea de Valois, fratele regelui Filip al VI-lea⁵⁵. A deținut diferite oficii ecleziastice: arhidiacon de Brie (dieceza Meaux), apoi episcop de Beauvais (1356), arhiepiscop de Rouen (1359). La 27 august 1375, Philippe d'Alençon a fost promovat în demnitatea de patriarh latin al Ierusalimului⁵⁶, ocupând simultan și postul de administrator al diecezei Auch. Este interesant faptul că acest cardinal francez din casa regală de Valois a fost în opoziție cu papii de la Avignon, inclusiv cu regele Carol al V-lea, susținând pe tot parcursul vieții sale partida romană. Ca urmare a acestei atitudini, în consistoriul din 18 decembrie 1378, papa Urban al VI-lea (aflat la Roma) l-a creat cardinal-preot al bisericii Santa Maria in Trastevere, iar ulterior a devenit cardinal-episcop de Sabina (1380), iar apoi cardinal-episcop de Ostia (1388). A îndeplinit mai multe misiuni diplomatice: legat în Flandra (1379), guvernator al orașului Spoleto (iunie-august 1380), administrator al patriarhiei de Aquileia (1381-1386) și legat în Germania (1389). Philippe d'Alençon nu a participat la conclavul roman din 1389, care l-a ales papă pe Bonifaciu al IX-lea. În anul 1394 a devenit decan al Sacralui Colegiu, pronunțându-se mereu pentru identificarea unor soluții viabile, care să pună capăt Marii Schisme a Occidentului. În acest sens a întreținut o bogată corespondență cu Universitatea din Paris⁵⁷. A murit la 16 august 1397 la Roma, fiind îngropat în biserica Santa Maria in Trastevere.

Deși cardinalii amintiți au primit beneficii ecleziastice în orașele de maximă importanță ale diecezelor de Transilvania și Oradea (Alba Iulia, respectiv Oradea), acestea nu puteau concura cu oficii similare din diecezele situate în Europa Occidentală. Spre comparație, un personaj de talia cardinalului Pierre Roger (viitorul Clement al VI-lea) a deținut înainte de demnitatea pontificală o serie de beneficii ecleziastice situate în orașe mari, adevărate centre economice europene. Astfel, după cum am amintit, el a fost cantor la Bordeaux, arhidiacon de Bruxelles și Ghent sau custode la Laon. Era de la sine înțeles că veniturile obținute de pe urma acestor oficii erau cu mult peste cele pe care le presupuneau cele din diecezele de Transilvania, Oradea și Cenad.

Considerații finale.

Pentru a le asigura cardinalilor venituri îndestulătoare, pontifii francezi i-au gratificat cu diverse beneficii ecleziastice în mai multe dieceze, unele chiar la marginea lumii creștine, cum a fost cazul diecezelor din estul Ungariei. Astfel, cardinalul Guillaume de La Jugie, nepotul papei Clement al VI-lea, a fost gratificat în Ungaria cu o serie de beneficii bisericesti, inclusiv în cadrul diecezelor de Transilvania, Oradea și Cenad,

⁵² *Ibidem*, p. 278; Bunyitay Vincze, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. Második Kötet. Káptalanok, Monostorok. A püspökség alapításától 1566. évig, Nagyvárad, 1883, p. 42.

⁵³ *Ibidem*, p. 277; Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 308.

⁵⁴ Bunyitay Vincze, *op. cit.*, p. 47.

⁵⁵ G.J. Hoogewerff, *Le tombeau-autel du cardinal Philippe d'Alençon à Sainte Marie du Trastevere*, în "Mélanges d'archéologie et d'histoire", T. 43, 1926, p. 43.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 44.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 45.

unde a fost, printre altele, arhidiacon de Alba, arhidiacon de Torontal și canonic de Oradea. Un alt cardinal francez, Bertrand de Deaux, a deținut postul de prepozit al capitlului catedral de la Oradea. În timpul Marii Schisme a Occidentului, cardinalul Philippe d'Alençon de Valois a ocupat postul de prepozit al capitlului catedral de la Oradea (1395-1397). Numărul redus al cardinalilor care au deținut beneficii ecleziastice în diecezele din extremitatea estică a provinciei ecleziastice de Kalocsa indică un slab interes a acestora pentru acest spațiu al geografiei ecleziastice. Posibile explicații ale acestui fapt ar fi distanța mare față de curia papală, dar și veniturile reduse generate de aceste oficii bisericesti. Cel mai probabil, prin acordarea unui beneficiu în diecezele de Transilvania, Oradea și Cenad, papii doreau să completeze veniturile pecuniare ale cardinalilor, care nu erau deloc mici în epoca avignoneză. Cu toate acestea, unul dintre cardinali a fost prezent în Ungaria, Guillaume de La Jugié în anul 1367, cu ocazia numirii lui Dominic, fostul episcop de Cenad, ca arhiepiscop de Kalocsa. Veniturile rezultate din diversele oficii ecleziastice erau colectate în numele cardinalilor de către procuratori. Deținerea de către un cardinal a unui beneficiu în cadrul diecezelor mai sus amintite nu era un fapt care să mulțumească autoritățile centrale laice ale Ungariei, dar nici ierarhia ecleziastică locală, cum a fost cazul cardinalului Guillaume de La Jugié.